

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 432

**Gospodarka lokalna
w teorii i praktyce**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Adam Dębski
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-587-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Marcin Będzieszak: Czy duże miasta w Polsce chcą, by płacić im za usługi? Urynkowienie realizacji wybranych zadań a formy organizacyjne / Do large cities in Poland want to be paid for services? Marketization of selected tasks and organizational forms	9
Radosław Cyran: Budownictwo mieszkaniowe jako potencjał rozwojowy miast / Housing industry as the developmental potential of cities	18
Adam Drobnik: Ekonomiczne koncepcje rozwoju w kontekście rewitalizacji miast – studia przypadków / Economic development’s concepts in the context of urban and postindustrial land revitalization – case studies.....	27
Romana Głowicka-Wołoszyn: Identyfikacja efektów przestrzennych w ocenie kondycji finansowej gmin województwa wielkopolskiego / Identification of spatial effects in evaluation of financial condition of Wielkopolska Voivodeship communes.....	42
Waldemar A. Gorzym-Wilkowski: Planowanie przestrzenne – narzędzie realizacji ładu przestrzennego czy interesów? / Spatial planning – a tool to implement spatial order or achieve interests?.....	54
Zbigniew Grzymała: Miasta ekologiczne – studia przypadków i perspektywy rozwoju / Eco- cities – case studies and development perspectives.....	61
Krzysztof Kluza: Wpływ wzrostu stóp procentowych na ryzyko kredytowe jednostek samorządu terytorialnego / Effect of higher interest rates on credit risk of local governments in Poland	67
Tomasz Kolakowski: Ekonomiczno-społeczne efekty projektów translokacji obiektów zabytkowych na poziomie lokalnym / Socio-economic effects of translocation projects of historic monuments – local level	83
Magdalena Łyszkiewicz: Samodzielność finansowa gmin miejskich województwa pomorskiego / Financial autonomy of the Pomeranian urban communes.....	93
Marian Maciejuk: Struktura pomocy publicznej dla przedsiębiorców w Jeleniej Górze / The structure of public aid for entrepreneurs in Jelenia Góra	102
Tomasz Madras: Kategoria „pozostałych ośrodków wojewódzkich” w rządowych dokumentach strategicznych / Category of “the other voivodeship centers” in the government’s strategic documents	111
Grzegorz Maśloch: Społeczno-gospodarcze uwarunkowania ograniczenia niskiej emisji w polskich gminach poprzez redukcję zanieczyszczeń pochodzących z gospodarstw domowych / Socio-economic conditions of	

reductions of low emission in Polish municipalities by reducing of pollution from households	120
Artur Myna: Uwarunkowania przestrzennego zróżnicowania selektywnej zbiórki odpadów komunalnych / Conditions of spatial diversity of separate collection of municipal waste	129
Marek Obrębalski: Problemy delimitacji miejskiego obszaru funkcjonalnego – studium przypadku Jeleniej Góry / Delimitation problems of urban functional area – case study of Jelenia Góra	138
Dorota Sikora-Fernandez: Praktyczne aspekty budowy <i>smart city</i> na przykładzie Barcelony / Practical aspects of smart city development on the example of Barcelona	155
Jacek Soltys: Strategie miast powiatowych na obszarze peryferyjnym województwa pomorskiego / Strategies of county capitals in peripheral areas of Pomeranian Voivodeship	164
Andrzej Sztando: Budżetowanie kapitałowe pomocy regionalnej w polskich specjalnych strefach ekonomicznych / Capital budgeting of regional aid in Polish special economic zones.....	173
Katarzyna Wójtowicz: Prognozowanie skutków finansowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego a problem zapewnienia stabilności fiskalnej gmin w Polsce / Forecasting of fiscal consequences of local spatial plans vs. the problem of achieving fiscal sustainability of local governments in Poland	203
Jacek Wychowanek: Partnerstwo tradycji i innowacji jako czynnik rozwoju lokalnego / Partnership of tradition and innovation as a factor of local development.....	212

Wstęp

Przekazujemy w Państwa ręce kolejny zbiór artykułów zaprezentowanych podczas corocznej Konferencji Naukowej pt. „Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce” organizowanej przez Katedrę Gospodarki Regionalnej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Stanowią one wkład w proces wzbogacania wiedzy na temat procesów rozwoju lokalnego, które są współcześnie przedmiotem żywego zainteresowania środowiska nauki, władz publicznych wszystkich szczebli, sfer biznesowych, a także szerokich kręgów społecznych. Artykuły te zawierają szereg cennych informacji o stanie, uwarunkowaniach, mechanizmach i efektach owych procesów oraz o najbardziej prawdopodobnych ich przyszłych ścieżkach. Mogą i powinny być wykorzystane w trakcie projektowania i aplikacji lokalnych oraz ponadlokalnych polityk rozwoju lokalnego, dla których dobre podstawy informacyjne są warunkiem ich powodzenia. Przyczynią się w ten sposób do dynamizacji procesów rozwoju lokalnego, a przez to nie tylko do wzrostu jakości życia w lokalnych układach terytorialnych, ale również, poprzez transformację tych procesów i ich produktów w procesy i produkty ponadlokalne, do wzrostu jakości życia w kraju i jego poszczególnych regionach. Jesteśmy przekonani, że omawiane artykuły tworzą również interesującą płaszczyznę dialogu dla środowisk naukowych i samorządowych władz publicznych. Stanowią bowiem głos w dyskusji na temat pożądaných modyfikacji polskiego systemu samorządowego, która odbywa się współcześnie na wielu różnych forach. Zawierają argumenty za takim jego doskonaleniem, które – w ramach wielopoziomowego, zintegrowanego systemu zarządzania państwem – zwiększy podmiotowość samorządów lokalnych i regionalnych w prowadzeniu polityki rozwoju, zapewniając im jednocześnie wysoką zdolność do kreowania rozwoju lokalnego i regionalnego. Podsumowując, oddajemy te artykuły w Państwa ręce z przekonaniem, że okażą się przydatne zarówno w dociekaniach naukowych, jak i w praktyce zarządzania rozwojem lokalnym.

Ryszard Brol, Beata Bal-Domańska, Andrzej Sztando

Grzegorz Maśloch

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

e-mail: gmaslo@sgh.waw.pl

**SPOŁECZNO-GOSPODARCZE UWARUNKOWANIA
OGRANICZENIA NISKIEJ EMISJI W POLSKICH
GMINACH POPRZEZ REDUKCJĘ ZANIECZYSZCZEŃ
POCHODZĄCYCH Z GOSPODARSTW DOMOWYCH**

**SOCIO-ECONOMIC CONDITIONS OF REDUCTIONS
OF LOW EMISSION IN POLISH MUNICIPALITIES
BY REDUCING OF POLLUTION FROM HOUSEHOLDS**

DOI: 10.15611/pn.2016.432.12

JEL Classification: Q58, R11, N74

Streszczenie: Dane z raportu Europejskiej Agencji Środowiska wskazują, że przyjęte przez Unię Europejską standardy jakości powietrza nie są dotrzymywane w większości państw członkowskich. Jednym z państw, które ma największe problemy z czystością powietrza, jest Polska, która ma najbardziej zanieczyszczone powietrze w Unii Europejskiej. Za zanieczyszczenia powietrza odpowiada w największym stopniu emisja z niskich źródeł (tzw. niska emisja). Dlatego też w artykule podejmuję problematykę związaną z zanieczyszczeniem powietrza atmosferycznego spowodowanego przez niską emisję oraz z możliwościami ograniczenia przez gminy negatywnych skutków związanych z tym zjawiskiem. Rozważania w pracy będą obejmowały analizę społeczno-gospodarczych uwarunkowań ograniczenia niskiej emisji w polskich gminach poprzez redukcję zanieczyszczeń pochodzących z gospodarstw domowych.

Słowa kluczowe: gmina, niska emisja, gospodarstwa domowe, zadania gmin.

Summary: One of the countries that has the biggest problems with the purity of the air is Poland, which has the most polluted air in the European Union. The main source of air pollution is low emission. Therefore, the article deals with the issues relating to air pollution caused by low emission and the ability to limit the negative effects by reducing pollution from households.

Keywords: municipality, low emission, households, tasks of municipalities.

1. Wstęp

Polska należy do grupy państw o najbardziej zanieczyszczonym powietrzu w Unii Europejskiej. Największy wpływ na zanieczyszczenie powietrza ma niska emisja, czyli emisja komunikacyjna oraz emisja pyłów i szkodliwych gazów pochodzących z lokalnych kotłowni, a także domowych pieców grzewczych, gdzie spalanie paliwa odbywa się w sposób nieefektywny.

Nierozwiązanie problemu związanego z niską emisją ma niekorzystny wpływ zarówno na stan zdrowia mieszkańców, jakość środowiska naturalnego czy też restrykcje związane z niedotrzymaniem międzynarodowych zobowiązań publicznych w zakresie redukcji zanieczyszczenia powietrza. Dlatego też głównym celem artykułu jest ukazanie społeczno-gospodarczych uwarunkowań redukcji niskiej emisji w polskich gminach poprzez redukcję zanieczyszczeń pochodzących z gospodarstw domowych będących głównym emitentem tego typu zanieczyszczeń.

2. Wyzwania stojące przed polskimi gminami w aspekcie ograniczenia niskiej emisji

Czynnikiem istotnie wpływającym na poziom życia jest stan czystości powietrza atmosferycznego. Dane z raportu Europejskiej Agencji Środowiska wskazują, że przyjęte w przepisach UE standardy jakości powietrza, nie są dotrzymywane w większości państw członkowskich. Jednym z państw, które ma największe problemy z czystością powietrza, jest Polska, która „od lat ma najbardziej zanieczyszczone powietrze w Unii Europejskiej” [NIK]. Z danych przedstawionych we wspomnianym raporcie wynika, że aż sześć polskich miast znalazło się w pierwszej dziesiątce najbardziej zanieczyszczonych w Europie (Kraków – 3 miejsce, Nowy Sącz – 6 miejsce, Gliwice – 7 miejsce, Zabrze – 8 miejsce, Sosnowiec – 9 miejsce, a Katowice – 10 miejsce).

Zanieczyszczenia powietrza w sposób istotny negatywnie wpływają na zdrowie ludzi, powodując wiele dolegliwości i chorób, w tym głównie układu oddechowego i krwionośnego. Zgodnie z szacunkami organizacji międzynarodowych, takich jak np. WHO, Europejska Agencja Środowiska czy organizacja HEAL, z powodu zanieczyszczenia powietrza co roku w Polsce przedwcześnie umiera ok. 40 tys. osób, a same koszty zdrowotne szacuje się na ponad 8 mld euro [MIiR 2014]. Należy mieć także na uwadze, iż zanieczyszczenie powietrza ma również negatywny wpływ na zdrowie zwierząt, a także na stan gleb i upraw (w konsekwencji produkowanej żywności).

W związku z negatywną sytuacją związaną z zanieczyszczeniem powietrza atmosferycznego, na szczeblu międzynarodowym i krajowym podejmuje się szereg inicjatyw na rzecz poprawy jakości powietrza atmosferycznego. Szczególnie istotne w tym zakresie są uregulowania zawarte w przyjętym w 2009 r. tzw. trze-

cim pakiecie energetycznym. Celem pakietu, wpisanym także do strategii „Europa 2020” i nazywanym potocznie „Programem 20-20-20”, jest obniżenie emisji gazów cieplarnianych, wzrost wykorzystania energii odnawialnej i poprawa efektywności energetycznej do 2020 roku [Polityka]. Z Dyrektywy 2009/28/WE wynika, że UE jako całość powinna do 2020 r. osiągnąć 20% udział energii ze źródeł odnawialnych w całkowitym zużyciu energii i 10% udział tej energii w sektorze transportowym. Wyznaczono także krajowe cele obligatoryjne dla każdego państwa członkowskiego. Dotychczasowe rezultaty podejmowanych działań w tym zakresie wykazują, że UE ma szanse zrealizować swoje cele na rok 2020. Świadczy między innymi o tym fakt, że [Energia]:

- w latach 1990-2012 ograniczono emisję gazów cieplarnianych o 18%,
- w 2012 r. udział energii z OZE wyniósł 14,1%,
- szacuje się, że do 2020 r. efektywność energetyczna wzrośnie o 18-19%.

Jednym z głównych wyzwań UE w zakresie energetycznym pozostaje realizacja planów utworzenia unii energetycznej. Taka inicjatywa może zagwarantować mieszkańcom UE i funkcjonującym na ich terenie podmiotom gospodarczym dostęp do bezpiecznej, atrakcyjnej cenowo oraz przyjaznej dla środowiska naturalnego energii. Założenia unii energetycznej opierają się na istniejącej polityce energetycznej UE i wpisują się w wyznaczone cele związane z energią i klimatem, które powinny zostać osiągnięte do 2030 i 2050 r. W perspektywie roku 2030 są one następujące [Energia]:

- zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 40%,
- udział energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w ogólnym zużyciu energii: 27%,
- poprawa efektywności energetycznej o 27-30%,
- 15% energii w połączeniach międzysystemowych (tzn. 15% energii elektrycznej wytwarzanej w UE może być przesyłane do innych państw UE),
- cel, jaki został określony do osiągnięcia do 2050 r., to ograniczenie emisji gazów cieplarnianych o 80-95% w stosunku do poziomów z 1990 r.

Zarówno przyjęte zobowiązania, jak również negatywne skutki społeczno-gospodarcze i środowiskowe, jakie niosą ze sobą zbyt duże poziomy niskiej emisji, powodują, że samorządy lokalne podejmują działania zmierzające do poprawy stanu środowiska naturalnego (powietrza atmosferycznego). Należy mieć przy tym na uwadze, że eliminacja niskiej emisji to zadanie przede wszystkim gmin, których obowiązkiem jest m.in. dbałość o warunki życia lokalnych społeczności, a także stosowanie prawa w zakresie ochrony środowiska naturalnego na swoim terenie. Gminy posiadają pewne instrumenty i narzędzia, które mogą wykorzystywać w celu ograniczenia niskiej emisji. Do głównych narzędzi należy zaliczyć:

- politykę inwestycyjną, poprzez którą mogą bezpośrednio oddziaływać na stan infrastruktury (np. energetycznej, budynków, oświetlenia),
- racjonalne planowanie strategiczne, obejmujące realistyczne strategie, programy, plany i projekty,

- sprawność działania, zaangażowanie, rozwój kompetencji i współpracę administracji wszystkich szczebli w realizacji przyjętych programów i planów,
- sprawne wykorzystanie instrumentów prawnych i zastosowanie rozwiązań proekologicznych (np. zielone zamówienia),
- partycypację społeczną, polegającą m.in. na udziale społeczności lokalnej w planowaniu i wdrażaniu poszczególnych strategii, planów i projektów,
- stosowanie możliwie szerokiego wachlarza instrumentów i narzędzi wspierania oraz stymulowania działań podmiotów społecznych i gospodarczych (zwłaszcza w aspekcie projektów związanych z infrastrukturą i ochroną środowiska, energią, transportem i komunikacją),
- organizowanie i udział w akcjach edukacyjnych i informujących, promujących zachowania służące ochronie środowiska naturalnego.

Tabela 1. Wydatki gmin na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu oraz ich udział w wydatkach gmin ogółem (w latach 2004, 2009 i 2014)

Wyszczególnienie	Wydatki gmin na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu			Udział wydatków gmin na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu w wydatkach gmin ogółem (w %)		
	2004	2009	2014	2004	2009	2014
Polska	16 373,66	40 219,08	253 173,50	0,02	0,03	0,16
Łódzkie	212,64	6 652,02	15 397,06	0,00	0,08	0,16
Mazowieckie	1 343,95	340,65	18 763,22	0,01	0,00	0,07
Małopolskie	221,37	2 368,64	73 815,45	0,00	0,02	0,58
Śląskie	8 159,58	22 426,39	26 349,04	0,09	0,15	0,14
Lubelskie	8,10	357,55	62 544,08	0,00	0,01	0,79
Podkarpackie	0,02	11,14	7 344,32	0,00	0,00	0,10
Podlaskie	1 540,90	79,16	15 619,75	0,07	0,00	0,34
Świętokrzyskie	24,72	485,84	9 460,35	0,00	0,01	0,21
Lubuskie	330,63	203,46	213,75	0,02	0,01	0,01
Wielkopolskie	3 893,39	80,64	2 067,06	0,06	0,00	0,02
Zachodniopomorskie	0,00	159,07	2 571,58	0,00	0,00	0,04
Dolnośląskie	392,39	2 984,77	6 103,91	0,01	0,03	0,05
Opolskie	17,02	937,45	7 792,04	0,00	0,03	0,24
Kujawsko-pomorskie	63,45	296,81	3 231,42	0,00	0,00	0,04
Pomorskie	165,53	2 825,17	1 882,14	0,00	0,04	0,02
Warmińsko-mazurskie	0,00	10,33	18,35	0,00	0,00	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDR, www.stat.gov.pl (2.01.2016).

Biorąc pod uwagę ilość zadań, jakie ustawowo mają do wykonania gminy przy istniejących ograniczeniach finansowych oraz presji społecznej, domagającej się szybkich rozwiązań, jest naturalne, że znaczna część samorządów koncentruje się na rozwiązywaniu zadań najpilniejszych i dających szybki efekt społeczny. Skutkuje to często zaniechaniem czy odwlekaniem w czasie inwestycji mających na celu

ochronę i poprawę stanu powietrza atmosferycznego (postrzeganych jako inwestycji, których efekty z reguły są niedostrzegalne dla mieszkańców bądź pojawią się w odległej perspektywie czasowej). O omawianej tendencji świadczą m.in. niewielkie nakłady na wydatki ponoszone na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu (zob. tabela 1). Pomimo tendencji rosnącej, wydatki w rozdziale ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu w roku 2014 wyniosły w Polsce 253,2 mln zł, co stanowiło zaledwie 0,16% wydatków gmin ogółem.

Dotychczasowe wysiłki inwestycyjne z pewnością nie są w stanie rozwiązać problemów związanych z niską emisją i ochroną powietrza. Spowodowane jest to m.in. faktem, że problemy związane z niską emisją mają swoje odniesienie do sfer życia, na które gmina nie ma wpływu bądź może oddziaływać w niewielkim stopniu. Do tych uwarunkowań z pewnością można zaliczyć:

- wykorzystywanie przez gospodarstwa domowe oraz przedsiębiorstwa niesprawnych urządzeń grzewczych,
- spalanie złej jakości paliw energetycznych (czy nawet spalanie odpadów),
- zły stan techniczny urządzeń i instalacji kotłowych,
- nieprawidłową eksploatację urządzeń i instalacji kotłowych.
- transport wykorzystujący pojazdy emitujące znaczne zanieczyszczenie.

W celu wsparcia działań organizacyjnych i planowania działań strategicznych, gminy przystąpiły do sporządzania planów gospodarki niskoemisyjnej. Plany te są dokumentami o charakterze strategicznym, wyznaczającym kierunki rozwoju gminy w aspekcie zadań inwestycyjnych i pozainwestycyjnych, w obszarach związanych z wykonywaniem zadań własnych gminy, a w szczególności: zaopatrzenia w ciepło i energię, budownictwa publicznego i mieszkalnictwa komunalnego, transportu publicznego i prywatnego, gospodarki przestrzennej oraz gospodarki odpadami [Maśloch 2015]. Dzięki planom gminy, mieszkańcy oraz funkcjonujące na ich terenie przedsiębiorstwa zyskują:

- możliwość uzyskania dofinansowania projektów inwestycyjnych w perspektywie finansowej 2014-2020,
- możliwość racjonalniejszego gospodarowania zużyciem energii i wynikające z tego oszczędności zarówno w budżecie gminy, jak i budżetach poszczególnych gospodarstw domowych oraz przedsiębiorstw,
- poprawę jakości powietrza i bezpośrednio wynikającą z tej zmiany poprawę stanu zdrowia mieszkańców oraz środowiska naturalnego,
- edukację proekologiczną mieszkańców;
- pozytywny proekologiczny efekt marketingowy,
- długookresowy instrument lokalnego zarządzania strategicznego.

Inwestycje w projekty wspomagające redukcję niskiej emisji wymagają zazwyczaj dużych nakładów finansowych. W związku z tym UE przyjmuje szereg programów zapewniających finansowanie w całości lub w części takich projektów. Szczególnie atrakcyjna w tym zakresie jest obecna perspektywa finansowa, która inwestycje mające na celu redukcję niskiej emisji traktuje w sposób priorytetowy.

W ramach funduszy UE na okres programowania 2014-2020 dla Polski przeznaczono znaczną kwotę na projekty w zakresie zmniejszania niskiej emisji, OZE czy projekty efektywności energetycznej (w szczególności na ocieplanie budynków i skojarzoną gospodarkę energetyczną (CHP)). Ramy interwencji dla prowadzenia działań wpisujących się w cel strategii „Europa 2020” w zakresie zrównoważonego rozwoju stanowią głównie regionalne programy operacyjne (RPO), Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, a także uzupełniająco Program Operacyjny Polska Wschodnia [KPR 2014]. W przypadku RPO każdy region (województwo) ustalił zakres i wielkość interwencji w omawianym zakresie. Dane przedstawione w tabeli 2 obrazują środki przeznaczone na gospodarkę niskoemisyjną i ich udział w strukturze. Największe środki z dostępnej alokacji w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w RPO przeznaczono w województwie śląskim, gdzie na ten cel wygospodarowano 748 mln euro (29,87% alokacji).

Tabela 2. Udział środków na cel tematyczny 4 dotyczący gospodarki niskoemisyjnej w ramach RPO na lata 2014-2020 (stan na marzec 2014)

Lp.	Województwo	Kwota (mln euro)	Udział w EFRR (%)
1	śląskie	748	29,87
2	lubelskie	396	24,63
3	pomorskie	296	22,00
4	podlaskie	159	20,52
5	dolnośląskie	333	20,50
6	warmińsko-mazurskie	247	19,82
7	kujawsko-pomorskie	272	19,80
8	świętokrzyskie	192	19,58
9	podkarpackie	283	18,58
10	łódzkie	290	17,86
11	wielkopolskie	307	17,40
12	małopolskie	350	16,88
13	zachodniopomorskie	189	16,42
14	mazowieckie	245	15,86
15	opolskie	103	15,06
16	lubuskie	98	15,00

Źródło: [Oszczędnie 2014, s. 4].

3. Rola i znaczenie gospodarstw domowych w redukcji niskiej emisji

Gospodarstwo domowe jest to zespół osób spokrewnionych ze sobą lub niespokrewnionych, mieszkających razem i wspólnie się utrzymujących lub osoba utrzymująca się samodzielnie, bez względu na to, czy mieszka sama, czy też z innymi

osobami. Członkowie rodziny mieszkający wspólnie, ale utrzymujący się oddzielnie, tworzą odrębne gospodarstwa domowe.

Gospodarstwa domowe w Polsce, będące głównym emitentem niskiej emisji, do celów bytowych zużywają 40% globalnego zużycia energii pierwotnej. Budynki mieszkalne zazwyczaj zasilane są w energię, która produkowana jest w wyniku spalania paliw stałych. Wpływa to w oczywisty sposób negatywnie na jakość powietrza atmosferycznego. Z analizy danych statystycznych zawartych w Narodowym Spisie Powszechnym z 2011 r. wynika, że blisko 5 mln gospodarstw domowych, mieszkania i domy opala węglem oraz odpadami komunalnymi. Ponadto, należy także mieć na uwadze, że znaczna część społeczeństwa mieszka w domach wybudowanych w technologiach, które cechują się niskimi parametrami technicznymi w zakresie efektywności energetycznej.

Do działań, które mogą być podjęte przez poszczególne gospodarstwa domowe w celu ograniczenia niskiej emisji, można zaliczyć działania związane z:

- pełną termomodernizacją budynków mieszkalnych (z wymianą instalacji grzewczych na bardziej efektywne energetycznie i ekologiczne),
- inwestycjami w odnawialne źródła energii wykorzystywane do produkcji energii energetycznej i energii cieplnej,
- segregacją odpadów komunalnych,
- ograniczeniem ruchu samochodowego i propagowaniem ekologicznych środków transportu (transportu publicznego, rowerów),
- zmianą nawyków i przyzwyczajzeń, w tym głównie związanych ze spalaniem śmieci w piecach,
- dbałością o zagospodarowanie przestrzeni czynnej biologicznie,
- rozwój edukacji i świadomości ekologicznej.

Analizując rolę i znaczenie gospodarstw domowych w redukcji niskiej emisji, należy mieć na uwadze, że zarówno ilość, jak i jakość konsumowanych przez gospodarstwa domowe dóbr i usług jest pochodną zachodzących procesów ekonomiczno-społecznych, nie tylko w gospodarstwach domowych, lecz również w całej gospodarce. Analizując zmiany w konsumpcji, należy mieć także na uwadze, że o sytuacji materialno-bytowej gospodarstw domowych stanowi wiele czynników, które determinowane są zarówno poprzez politykę gospodarczą i społeczną państwa, jednostek samorządu terytorialnego, jak i poprzez indywidualne cechy poszczególnych gospodarstw domowych. Sytuacja ekonomiczno-społeczna polskich gospodarstw domowych, które zwykle dostosowują strukturę konsumpcji do realnych możliwości, wynikających m.in. z osiągniętych dochodów, przesądzają o możliwościach i kierunkach redukcji niskiej emisji. Z uwagi na powyższe, jednoznacznie wynika, iż możliwości poszczególnych gospodarstw domowych w ograniczaniu niskiej emisji bardzo często są bezpośrednio uzależnione od kondycji finansowej gospodarstw domowych. W najbliższych latach, w zakresie wsparcia finansowania inwestycji w rozwiązania niskoemisyjne, duże nadzieje pokładać należy w środkach pomocowych UE, których istotną część przeznaczono właśnie na rozwiązania ekologiczne.

Nie bez znaczenia pozostaje także edukacja i poziom świadomości ekologicznej, jak również zdolność do angażowania się gospodarstw domowych w proekologiczne projekty i rozwiązania.

4. Zakończenie

Gospodarstwa domowe w Polsce odpowiedzialne są w istotnym stopniu za powstawanie niskiej emisji. Powodem tego jest zły stan techniczny zarówno samych budynków mieszkalnych, jak również przestarzała infrastruktura grzewcza, wykorzystywana do produkcji ciepła i podgrzewania wody użytkowej. Ogromne znaczenie ma również rodzaj i jakość wykorzystywanych paliw. W tym przypadku do celów grzewczych bardzo często stosuje się paliwa nieprzyjazne środowisku naturalnemu (np. węgiel), a rozwiązania ekologiczne (np. ciepło sieciowe czy OZE) wciąż są stosunkowo mało rozpowszechnione. Dodatkowo, negatywne zjawiska potęgowane są przez patologiczne przyzwyczajenia i zachowania części gospodarstw domowych, polegające na nagminnym spalaniu w indywidualnych paleniskach odpadów.

Utrzymanie obecnie funkcjonującej struktury i sposobów pozyskiwania energii do celów bytowych w Polsce jest niemożliwa do zaakceptowania. Konieczność podjęcia działań mających na celu transformację gospodarstw domowych w kierunku gospodarki niskoemisyjnej wymuszają zarówno przyjęte przez Polskę międzynarodowe zobowiązania publiczne w zakresie ochrony powietrza atmosferycznego, jak również względy ekonomiczne, społeczne i środowiskowe.

W celu dostosowania Polskiej gospodarki do wymogów gospodarki niskoemisyjnej niewystarczające są działania podejmowane przez sektor publiczny, w tym zwłaszcza gminy, które z racji powierzonych im zadań ustawowych odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu gospodarki niskoemisyjnej na swoim terenie. Niezbędne jest także zaangażowanie w proces zmian jak największej liczny gospodarstw domowych. Szczególnie istotna w tym względzie jest ich zdolność do oddolnych inicjatyw i przedsięwzięć [Soussan 2004]. Cele rozwoju danej społeczności lokalnej są bowiem łatwiejsze do osiągnięcia, gdy społeczeństwo identyfikuje się z działaniami podejmowanymi przez lokalne władze, rozumie je i akceptuje. Dopiero bowiem włączenie społeczeństwa do działań doprowadzi do poprawy stanu powietrza atmosferycznego. Nie stanie się to jednak bez stworzenia zarówno ogólnodostępnego systemu wsparcia dla działań inwestycyjnych, jak również skutecznych programów promocyjnych i edukacyjnych.

Literatura

- Energia*, http://europa.eu/pol/ener/index_pl.htm (27.05.2015).
KPR, 2014, Krajowy Program Reform. Europa 2020, Aktualizacja 2014/2015, Warszawa, http://ec.europa.eu/europe2020/documents/documents-and-reports/countries/polska/index_pl.htm (1.04.2015).

- Maśloch G., 2015, *Jednostki samorządu gminnego jako podmioty polityki energetycznej w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii – teoria a praktyka*, SGH, Warszawa.
- MiR, 2014, Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – Umowa Partnerstwa, www.mir.gov.pl (27.05.2015).
- NIK o ochronie powietrza przed zanieczyszczeniami, <http://www.nik.gov.pl> (17.02.2015).
- Oszczędnie, 2014, *Oszczędnie, odnawialnie, obywatelsko.: fundusze europejskie na rewolucję energetyczną w regionach*, Polska Zielona Sieć, Warszawa.
- Polityka energetyczna Unii Europejskiej, http://oide.sejm.gov.pl/oide/index.php?option=com_content&view=article&id=14876, (27.05.2015).
- Soussan J., 2004, *Linking the Local to the Global: Can Sustainable Development Work in Practice*, [w:] Purvis M., Grainger A. (red.), *Exploring Sustainable Development: Geographical Perspectives*, Earthscan, London, s. 85-89.